

Building a Research-Rich Teaching Profession. The Promises and Challenges of Doctoral Studies as a Form of Teacher Professional Development

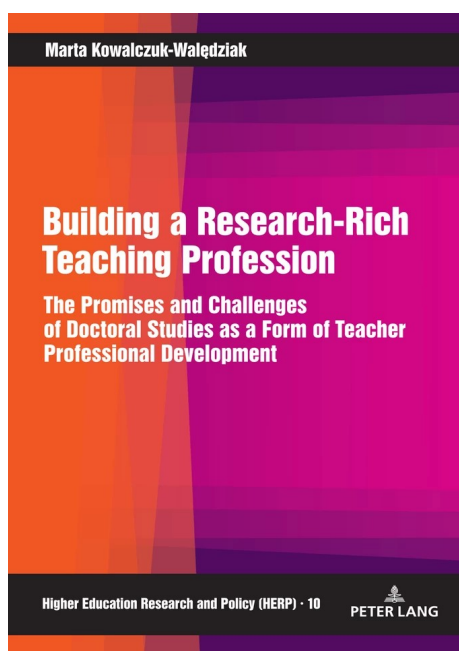
Somogyi-Rohonczy Zsófia

az Eötvös Loránd Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskolájának
doktorandusza, somogyi.rohonczy.zsofia@gmail.com

Marta Kowalczuk-Walędziak (2021). Building a Research-Rich Teaching Profession. The Promises and Challenges of Doctoral Studies as a Form of Teacher Professional Development. Peter Lang Publishing. <https://doi.org/10.3726/978-3-653-05513-9>

DOI: 10.37205/TEL-hun.2025.2.08

© 2025. Ez az alkotás a CC BY-NC-ND 4.0 licenc alatt kerül közzétételre.



A statisztikai kimutatások szerint Magyarországon 2022/2023-as tanévben 10 581¹ doktori (PhD, DLA) tanulmányait folytató hallgatót regisztráltak. A statisztikai adatok szerint a beiratkozott hallgatók jelentős része főállás mellett vállalja ezt a továbbképzési formát (vö. Fináncz, 2008). Ahogy a hazai számok is mutatják, a doktori képzés igen jelentős mértékű, s így van ez a nemzetközi térben is. A *Building a Research-Rich Teaching Profession* című kötet a Bialystoki Egyetem Pedagógiai és Pszichológia Kara által vezetett három évig tartó kutatás eredményeit mutatja be. A kötetben bemutatott vizsgálat kettős célt határozott meg: egyfelől feltérképezni a köznevelésben dolgozó

tanárok motivációit és tapasztalatait a doktori tanulmányokkal kapcsolatban, másrészt megvizsgálni a doktori tanulmányok hatását a tanárok munkájára és

¹ Forrás: <https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/oktatasi-adatok-2022-2023-elozetes-adatok/index.html> (2024. 02. 10.)

szakmai fejlődésére. A kutatásba harminc lengyel tanárt vontak be a pedagógia széles területéről, így az interjúk betekintést engednek az óvodapedagógusok, az általános és középiskolai tanárok, valamint három szupervízor nézőpontjába is.

A kötet a lengyel oktatás helyzetét, a tanárok pályáját és motivációját befolyásoló tényezők szisztematikus bemutatásával a lengyelországi helyzetről ismeretekkel nem rendelkező olvasó számára is érzékelteti a kutatás kontextusát, majd a kutatás módszertani kérdéseit is bemutatja. A vizsgálat főbb kutatási kérdései az alábbiak voltak:

1. Milyen tényezők motiválják a tanárokat a doktori tanulmányok megkezdésére?
2. Milyen tapasztalatokat szereztek a részt vevő tanárok a doktori képzésben?
3. Milyen hatásokat észlelnek doktori tanulmányaik eredményeképpen szakmai fejlődésükben?
4. Mi a véleményük a doktori fokozat megszerzéséről a tanárok szakmai előmenetelében?

Az adatgyűjtés a félig strukturált interjú módszerével történt. A kérdéssor alapvetően öt főbb területet dolgozott fel: demográfiai adatok, a doktori fokozat megszerzésének motivációi, a tanárok tapasztalatai a doktori tanulmányok folyamatával kapcsolatban, a tanárok véleménye a doktori fokozat megszerzésének személyes és szakmai életükre gyakorolt hatásáról és szakmai fejlődésük jövőbeli kilátásáról. A kötet részletekbe menően ismerteti nemcsak az interjúk felvételének kérdéseit, de kiértékelésük módszertani és etikai vonatkozásait is, ami a kötetet értékes forrássá teheti mindazok számára, akik kvalitatív kutatásaik során az interjút szeretnék használni az adatszerzés során.

A felvett interjúk által nyert értékes tapasztalatokat a könyv szerzője két elkülönülő fejezetben tárja az olvasó elé: az első részben a kutatás elméleti keretrendszerét és a használt módszertan elemeit mutatja be, míg a második rész a tanulmány eredményeinek közlésére fókuszál. Az elméleti rész szakirodalmi áttekintése a pedagógusok szakmai továbbképzéséről, motivációjáról írt tanulmányokat tekinti át az elmúlt két évtizedből. A kutatási módszer részletes ismertetése pedig hasznos iránymutatás lehet nemcsak a hasonló témában kutatóknak, de az interjú módszerét használó kutatók számára is.

A kötetben közölt eredmények megértéséhez nélkülözhetetlen a lengyel oktatáspolitikai döntéshozás – ezen belül a pedagógusok helyzetének – elmúlt három évtizedének áttekintése, valamint mindazon külső és belső hatások vizsgálata,

amelyek a tanárok szakmai fejlődését, doktori képzésbe való bekapcsolódását befolyásolták. Az olvasó több izgalmas kapcsolatot is találhat az 1989-es rendszer-változás utáni lengyel és a magyar pedagógusképzés és a jelenlegi helyzet alakulásában, így például a 2000-ben bevezetett négylépcsős tanári pályamodellt, valamint a kötelezően előírt továbbképzési rendszert. A kötetben a szerző részletesen áttekinti az elmúlt negyven évben a tanári tanulást érintő kutatásokban használt kifejezéseket is (teacher learning, professional change, teacher in-service training, teachers' ongoing growth), különböző tanári tanulási formákat és a szakmai fejlődéshez szükséges tényezőket. Utóbbi szempontra két modellt választott a szerző a saját kutatásához (Desimone, 2009, Evans, 2014). Mindkettő kiemeli, hogy a tanárok szakmai fejlődése óriási lehetőséget jelent a tanárok tudásának, osztálytermi gyakorlatának, a tanulók fejlődésének és a tágabb értelemben vett munkahelyi körülményeknek a megváltoztatásában és átalakításában. Bár Kowalczuk-Wałęcziak nem folytatott a korábbiakhoz mérhetően széles körű vizsgálatot, fontosnak tartja a tanárok hangjának meghallását és figyelembevételét, amikor a kvalitatív vizsgálatok folytatása mellett döntött.

A kötet második egységében egy három évig tartó kutatás eredményeit adja közre a szerző, melyek alapján az interjúk kiértékelését követően az alábbi motívációk azonosíthatók a tanárok között: Legnagyobb hányaduk egy régi álom megvalósításához szükséges racionális lépésnek tekinti a doktori fokozat megszerzését. Ezen tanárok (tizenöt válaszadó) célja az egyetemi oktatásban való részvétel, amelynek előfeltétele a doktori tanulmányok elvégzése. Szintén tizenöt válaszadó számára a továbbképzés ezen formája a mindennapi iskolai munkából való menekülést jelentette, de ok lehetett a csapatmunka hiánya, a bürokrácia, a szakmai munka ingerszegénysége, vagy hogy megrekedtek az előmenetelben. Hasonlóan erős motiváció lehet a személyes minták követése. A válaszadók 43 százaléka egy családtagjának vagy barátjának példája miatt kezdte meg doktori tanulmányait. Személyes motiváció lehet a problémák elől a tanulásba való menekülés is. Tíz válaszadó számára a szakmai motiváció volt a legerősebb, tehát mesterszakos témájuk kutatását szerették volna folytatni, de ebbe a kategóriába tartoznak azon válaszadók is, akik egy alacsonyabb színvonalú képzésen való részvétel után döntöttek a doktori tanulmányok mellett. Hét válaszadó tanítási gyakorlatának fejlesztése, a tantermi munka és a diákok mélyebb megértése érdekében végezte doktori tanulmányait, míg megint mások számára a doktori fokozat a más területen való sikeresebb elhelyezkedést jelentheti. Az interjúalanyok számos kihívásról

és nehézségről is beszámoltak, amelyek a magyar doktori képzésben tanuló pedagógusok számára is meghatározóak lehetnek: a társadalmi elszigeteltség és a magány, a tudományos közösség támogatásának hiánya, a hallgató és a szupervízor közötti kapcsolat problematikája, a tudományos írás követelményei és folyamatai (mint új szint a publikálásban), valamint az erőforrásokhoz való hozzáférés.

A kutatás újszerűsége, hogy a korábbi hasonló tanulmányok főként a szakmai háttér nélküli doktori hallgatókra koncentráltak, míg most a tanítás mellett tanuló résztvevőket vizsgáltak. Az ő helyzetükben speciális mentális kihívást jelenthet a munkahelyükön elfoglalt magas pozíció és az egyetemi „diák” státusz közötti szerepfeszültség, valamint az oktatók és a gyakorló pedagógusok eltérő elméleti és gyakorlati, tapasztalati háttere. Az érintett doktori hallgatóknak nehézséget jelent az objektivitás is, hiszen intézményüket és szakmai közösségüket vizsgálva kellenek kritikusnak lenniük. Személyes kapcsolataik is sok esetben megsínylették a képzésen való részvételt, így a kollégákkal és a családjukkal való kapcsolat romlása, bizonyos esetekben a válaszadók egészségi állapotának romlása is betudható a képzésben való részvételnek, a megnövekedett terhelésnek. A kutatás számos pozitív hatást is azonosított, amelyek rövid és hosszú távon is igazolhatják a doktori tanulmányokba fektetett energiát, ilyenek a pedagógus tudásbázisának elmélyítése, a szakmai növekedés és tudatosság növelése, a kritikus gondolkodás és a problémamegoldó készség, a projektmenedzsmenttel és a szervezéssel kapcsolatos tudás, a kommunikációs és az íráskészség fejlesztése, az előléptetés és a karrierépítés lehetősége. Ezek mellett az új barátságok és szakmai kapcsolatok kialakulását is pozitív példaként említették a megkérdezettek.

Konklúzió

A Marta Kowalczyk-Walędziak több évig tartó kutatását bemutató kötet, amely a lengyel tanári pályamodell részeként vizsgálja a doktori tanulmányokat folytató pedagógusok tapasztalatait, átfogó képet nyújt a lengyelországi doktori képzésben érintett hallgatók helyzetéről, amely több ponton is hasonlóságot mutat a magyar tendenciákkal. Több szempontból is motiváló lehet a kutatás folyamata és nézőpontja egy hazai területen folytatott munka megkezdéséhez. Bár a kutatás eredményeinek limitációját jelenti, hogy a kutatás csak a részt vevő tanárokat szólította meg a többi szereplőt (doktori kutatásban résztvevő oktatókat, vezetőtanárokat, politikai döntéshozókat) nem. Továbbá, hogy a résztvevők viszonylag kis száma nem teszi lehetővé az általánosítást, de következtetései vitathatatlanná te-

szik, hogy a témában további kutatások szükségesek, legyen szó további résztvevők megkérdezéséről, doktori disszertációk vizsgálatáról, vagy akár nemzetközi összehasonlításról, longitudinális vizsgálatok folytatásáról. A szerző kiemelkedően fontosnak tartja a tanárok bevonását, hangjuk és véleményük figyelembevételét a változások és a fejlesztések tervezése során.

A szerzőről

Dr. Marta Kowalczyk-Waledziak a lengyelországi Białystoki Egyetem Neveléstudományi Karának nemzetközi együttműködésért felelős dékánhelyettese. 2018 és 2021 között az Association for Teacher Education in Europe (ATEE) adminisztratív tanácsának tagja volt. Kutatási területei a tanárképzés és -fejlesztés politikája és gyakorlata; a tényeken alapuló gyakorlat az oktatásban, valamint a tanárképzés nemzetközivé válása.²

Irodalom

Központi Statisztikai Hivatal (2023). Oktatási adatok, 2022/2023. <https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/oktatasi-adatok-2022-2023-elozetes-adatok/index.html>

Fináncz, J. (2008). *Tudományos utánpótlásképzés Európában és Magyarországon. A doktori képzésben résztvevők helyzete*. Debreceni Egyetem. <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/6c0de30c-66aa-487f-ac52-5e09b79fba37/content>

² Forrás: Dr. Marta Kowalczyk-Waledziak bemutatkozása a <https://www.researchgate.net/profile/Marta-Kowalczyk-Waledziak> oldalán.